

Małgorzata Łobacz¹ <https://orcid.org/0000-0002-1476-8278>

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

O WYCHOWANIU „NOWEGO CZŁOWIEKA” W MYŚLI I PRAKTYCE WYCHOWAWCZEJ MARCELINY DAROWSKIEJ I KS. FRANCISZKA BLACHNICKIEGO

Exploring the Concept of Upbringing of the “New Human” in the Educational Thought and Practice of Marcelina Darowska and Rev. Franciszek Blachnicki

S u m m a r y: Conservatism is closely associated with the commitment to tradition, long-standing norms, and values. On the other hand, it is an attitude that expresses reluctance toward what is unknown, foreign, innovative. This article aims to draw attention to the values present in Bl. Marcelina Darowska’s and Rev. Franciszek Blachnicki’s ideal of education, with particular emphasis on faith and patriotism. It does not aspire to offer a comprehensive study of the problem, but to signal axiological research issues related to the concepts of the indicated authors. In addition, it will show from today’s perspective the process of changes in relation to these undoubtedly conservative concepts of educating the “new human.” The article concludes with an attempt to answer the question about the timeliness of the discussed educational concepts, and the chances of continuing them in the face of modern pluralism and axiological chaos.

Ke y w o r d s: values, patriotism, faith, conservatism, the new human

¹ Dr Małgorzata Łobacz – adiunkt w Katedrze Pedagogiki Chrześcijańskiej i Biografistyki Pedagogicznej, Instytut Pedagogiki Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II. Adres do korespondencji: Instytut Pedagogiki Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Al. Raclawickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: gkolomanska@kul.pl.

Wstęp

Problematyka aksjologiczna była poruszana wielokrotnie, od starożytności (filozoficzna myśl Sokratesa) aż po współczesność. Sam termin „wartości” jest trudny do zdefiniowania. Władysław Piwowski słowo „wartość” rozumie jako „zinterioryzowane standardy zachowań odziedziczone w procesie socjalizacji, dokonującym się w określonych warunkach społeczno-kulturowych”². To właśnie wartości inspirują działania człowieka oraz nadają sens jego życiu. Pozytywne wartości kształtują człowieka, z kolei antywartości powodują jego destrukcję. Obcowanie ze światem pozytywnych wartości i pozostawanie w ich służbie ułatwia człowiekowi przezycie ciężanie własnego wyobcowania z życia społecznego, umożliwia mu osiągnięcie pełni własnego istnienia, a także spełnienie swej roli w życiu innych ludzi³.

Ideał wychowawczy bł. Marceliny Darowskiej⁴ oraz Sługi Bożego ks. Franciszka Blachnickiego⁵ został mocno osadzony w optyce aksjologicznej. Marcelina z Kotowiczów

² Władysław Piwowski, „Wartości podstawowe”. W: *Słownik katolickiej nauki społecznej*, red. Władysław Piwowski (Warszawa: Instytut Wydawniczy Pax – Wydawnictwo Misjonarzy Klaretynów „Palabra”, 1993), 188.

³ Zob. Władysław Cichoń, *Wartości, człowiek, wychowanie. Zarys problematyki aksjologiczno-wychowawczej* (Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1996), 164.

⁴ **Bł. Marcelina Darowska** – urodziła się 16 stycznia 1827 roku w Szulakach (obecnie Ukraina) jako piąte z siedmiorga dzieci Maksymilii z Jastrzębskich i Jana Kotowicza. Pierwsze nauki pobierała u wynajętych przez rodziców francuskich guwernantek, a następnie została oddana na pensję do Odessy. W 1849 roku poślubiła Karola Darowskiego. Rok później przyszedł na świat ich syn Józef, a w 1852 roku – córka Karolina Anna. Życie rodzinne przerwała śmierć męża, a kilka miesięcy później – dwuletniego syna Józefa. Darowska została sama z trzymiesięczną córką. Podczas modlitwy zrozumiała, że Bóg powołuje ją do współpracy w założeniu zgromadzenia, którego zadaniem będzie wychowywanie dzieci i młodzieży. W 1857 roku Marcelina otrzymała dekret upoważniający ją do prowadzenia zgromadzenia, ustalono też jego nazwę: Siostry Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny. Dzięki jej staraniom powstały szkoły dla dziewcząt: w Jazłowcu, Niżniowie, okolicach Jarosławia i w Szymanowie. Marcelina Darowska stworzyła nowy program nauczania i własny system wychowawczy. Zmarła w Jazłowcu 5 stycznia 1911 roku. Por. Anna Jarząbek, *Życie, myśl i dzieło Matki Marceliny Darowskiej: współzałożycielki Zgromadzenia Sióstr Niepokalanek* (Warszawa: Wydawnictwo Archidiecezji Warszawskiej, 1990), 5–20.

⁵ **Ks. Franciszek Blachnicki** – urodził się 24 marca 1921 roku w Rybniku jako siódme dziecko pielegniarza Józefa Blachnickiego i Marii z domu Müller. 3 kwietnia 1921 roku został ochrzczony w kościele Matki Bożej Bolesnej w Rybniku. Gdy miał około 14 lat, doświadczył kryzysu wiary. Znaczącą rolę w jego życiu odegrało harcerstwo, które było dla niego szkołą formacji propaństwowej oraz moralnej. W wieku siedemnastu lat zgłosił się do służby wojskowej. Brał udział w kampanii wrześniowej w 1939 roku, w październiku rozpoczął działalność konspiracyjną w Tarnowskich Górach. W 1940 roku został ujęty przez gestapo i wywieziony do obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu. We wrześniu 1941 roku przewieziono Blachnickiego z Oświęcimia do więzienia śledczego w Zabrze, potem w Katowicach. W marcu 1942 roku został skazany na karę śmierci. W czasie pobytu na oddziale skazańców dokonało się jego cudowne nawrócenie. Po zakończeniu wojny wstąpił do Śląskiego Seminarium Duchownego w Krakowie, a 25 czerwca 1950 roku otrzymał święcenia kapłańskie. Od 1957 roku prowadził społeczną akcję przeciwalkoholową pod nazwą Krucjata Wstrzemięźliwości. Dziełem życia ks. Blachnickiego stał się ruch oazowy (Ruch Światło-Życie) – propozycja pogłębionej formacji skierowana do dzieci, młodzieży i dorosłych, w tym małżonków. Był propagatorem odnowy liturgii, a jego koncepcja teologii pastoralnej będącej nauką o urzeczywistnianiu się Kościoła jako sakramentu wspólnoty była zakorzeniona w nauce Soboru Watykańskiego II. W marcu 1961 roku ks. Blachnicki został aresztowany. Po ponad 4 miesiącach aresztu w więzieniu w Katowicach

Darowska była współzałożycielką (razem z Józefą Karską) i drugą przełożoną generalną Zgromadzenia Sióstr Niepokalanego Poczęcia NMP. Poprzez swoją działalność wychowawczą wniosła wielki wkład w obronę wiary i Ojczyzny. Z kolei Franciszek Karol Blachnicki to polski teolog (pastoralista, liturgista), społecznik i wychowawca, Sługa Boży. Jest twórcą wielu dzieł, między innymi Ruchu Światło-Życie, Krucjaty Wyzwolenia Człowieka oraz wspólnoty życia konsekrowanego Instytutu Niepokalanej Matki Kościoła. W czasie II wojny światowej walczył z okupantem niemieckim. Zasłynął jako jeden z najbardziej charyzmatycznych polskich duchownych.

Niniejszy artykuł ma na celu przybliżenie problematyki związanej z interioryzacją wybranych wartości akcentowanych w myśli i praktyce wychowawczej Marceliny Darowskiej i ks. Franciszka Blachnickiego – ze szczególnym uwzględnieniem wiary i patriotyzmu oraz ukazanie aktualności konserwatywnej perspektywy wychowania „nowego człowieka”.

Prymat wiary w myśli i praktyce wychowawczej bł. Marceliny Darowskiej i ks. Franciszka Blachnickiego

Wartość wiary w Boga stanowiła centralne miejsce w myśli i praktyce wychowawczej zarówno Marceliny Darowskiej, jak i ks. Franciszka Blachnickiego. To na tej wartości ugruntowali swoje koncepcje. Wiara to centralny akt doświadczenia religijnego. Można w niej wyróżnić dwa aspekty: noetyczny – czyli wiarę w określone prawdy religijne – oraz egzystencjalny, w którym wiara oznacza zawierzenie Bogu, jest to pewna postawa człowieka⁶. Człowiek wiary „z własnej woli cały powierza się Bogu, okazując «pełną uległość rozumu i woli wobec Boga objawiającego się» i dobrowolnie uznając objawienie przez Niego dane”⁷. Wiara religijna angażuje całego człowieka (intelekt, wolę, uczucia oraz czyny) i – choć wykracza poza poznawcze możliwości – nie wyklucza współdziałania ludzkiego rozumu⁸.

Z biografii Marceliny Darowskiej dowiadujemy się, że w dzieciństwie i młodości wartość wiary w Boga była dla niej ważna, ale nie najważniejsza. Odegrała natomiast istotną rolę w całym jej dojrzałym życiu, stała się kluczową wartością oraz drogowskazem jej wszelkich działań. Oryginalny program dydaktyczno-pedagogiczny

otrzymał wyrok 13 miesięcy więzienia z zawieszeniem na trzy lata, po czym został zwolniony. Ksiądz Blachnicki od grudnia 1981 roku przebywał na przymusowej emigracji, początkowo w Rzymie, a od 1982 roku – w Carlsbergu, gdzie zmarł w 1987 roku. <http://www.blachnicki.oaza.pl/zyciorys> [dostęp: 26.09.2022].

⁶ Zob. Stanisław Kowalczyk, *Człowiek w poszukiwaniu wartości. Elementy aksjologii personalistycznej* (Lublin: Wydawnictwo KUL, 2007), 188.

⁷ *Konstytucja dogmatyczna o Objawieniu Bożym „Dei verbum”*, nr 5. W: <http://www.ptm.rel.pl/czytelnia/dokumenty/dokumenty-soborowe/sobor-watykanski-ii/142-konstytucja-dogmatyczna-o-objawieniu-bozym-dei-verbum.html> [dostęp: 26.09.2022].

⁸ Zob. Kowalczyk, *Człowiek*, 188.

Darowskiej na poziomie nauczania podstawowego i średniego był zbudowany na fundamencie wiary.

W szkołach niepokalańskich kładziono nacisk przede wszystkim na formację religijną wychodzącą poza szablonowe nauczanie religii. Dla matki Marceliny najistotniejsze było skierowanie wszelkich wysiłków pedagogicznych i dydaktycznych w stronę Boga⁹. W swej koncepcji wychowawczej skoncentrowanej na kobiecie Darowska apelowała do młodych kobiet, by swych mężów „strzegły od złego i pociągnęły miłością i przykładem ku dobremu – pociągnęły do Boga”¹⁰. Na podstawie wspomnień wychowanek można stwierdzić, że wychowanie i nauczanie w szkołach niepokalańskich wykraczało poza programy ówczesnych szkół, miało na celu wyposażenie uczennic w wiedzę religijną, a przede wszystkim doprowadzenie do ich osobistego kontaktu z Bogiem¹¹. Dzieło Marceliny Darowskiej skoncentrowane na wartościach wiary, choć zapoczątkowane w zupełnie odmiennych od dzisiejszych uwarunkowaniach, nie straciło na swej aktualności. Jego ponadczasowym wymiarem jest niewątpliwie zmaganie o Bożą podmiotowość człowieka, w którym znaczącą rolę przypisywała wychowaniu:

Aby ogień on, który zbawiciel przyszedł puścić na ziemię rozmażał się najpotężniej i nowe życie na świecie obudził [...]

Drogą do tego wychowanie dzieci [...]

- wychowanie obejmujące nie tylko stronę umysłową, ale również moralną i duchową;
- wychowanie nie dopuszczające zmarnowania darów Bożych, w duszy złożonych [...]¹².

Darowska wielokrotnie akcentowała kluczowy wymiar wiary w życiu człowieka, stanowiący nieodłączny element ludzkiej egzystencji: „Praca nad wychowaniem w Zgromadzeniu naszym [...] ma swą ideę, a tą jest: wykształcenie niewiasty na Obywatelkę Królestwa Bożego, co nie znaczy tylko kształtowanie jej ze strony umysłowej i zewnętrznej, ale przede wszystkim moralnej, a więc wykształcenie jej na: prawdziwą chrześcijankę, żonę, matkę i obywatelkę Kraju”¹³.

Ksiądz Franciszek Blachnicki uważał, że podstawa wychowania dojrzałego chrześcijanina – nowego człowieka w Chrystusie – powinna opierać się na żywej wierze. Chrześcijanie dzięki wierze i sumieniu oraz miłości otrzymanej od Ducha Świętego czują się współodpowiedzialni za prawdziwe dobro wszystkich ludzi, całego społeczeństwa. W imię tego dobra wspólnego podejmują swoją służbę przy użyciu wszelkich godziwych środków, także społeczno-politycznych. Reprezentują

⁹ Zob. Ewa Jabłońska-Deptuła, *Marcelina Darowska – niepokalanka. 1827–1911* (Lublin: Oficyna Wydawnicza El-Press, 1996), 119.

¹⁰ Marcelina Darowska, *Rekolekcje o różnych drogach 1881* (AZNP bez sygn.).

¹¹ Zob. Jabłońska-Deptuła, *Marcelina Darowska*, 83.

¹² Marcelina Darowska, *Rekolekcje dla panienek wychodzących z zakładu, czerwiec 1875* (AZNP bez sygn.).

¹³ Taż, *Testament dla Zgromadzenia* (AZNP sygn. P. 20.4.I.1).

interesy wszystkich, pragną im służyć tymi wartościami, którymi zostali sami wzbogaceni jako chrześcijanie.

Wiara – w ujęciu Blachnickiego – wymaga od człowieka podjęcia wolnej decyzji, która wykracza poza racjonalne przyjęcie określonych prawd. „Wiara musi mieć charakter decyzji zaufania i zawierzenia Bogu, musi zawierać w sobie element pewnego ryzyka, zaangażowania życiowego, postawienia wszystkiego na Boga”¹⁴. Tak rozumiana wiara ma charakter zbawczy i moc usprawiedliwienia człowieka przed Bogiem. Ksiądz Blachnicki podkreślał wartość żywej wiary (*fides formata*), która wyraża się w pełnym zaangażowaniu człowieka; ma „charakter personalistycznego aktu”¹⁵. Jest ona czymś radykalnie różnym od „naturalnej religijności i pobożności”. Wiara w rozumieniu eschatologiczno-transcendentnym ściśle wiąże się z całkowitym zawierzeniem i oddaniem się Bogu, a także pragnieniem porzucenia zła i grzechu¹⁶.

Jak zatem wychowywać do wiary? Proces chrześcijańskiej inicjacji, jak zaznaczał ks. Blachnicki, polega na wdrażaniu w życie słowa Bożego; wymaga on nawrócenia, zaparcia się siebie, porzucenia egoizmu oraz kierowania się w życiu bezinteresowną miłością. Ta formacja musi obejmować wprowadzenie w życie liturgiczno-sakramentalne Kościoła i służbę na rzecz wspólnoty wiary¹⁷.

Założyciel ruchu oazowego przestrzegał przed odrzuceniem Boga, Jego drogowskazów i szukaniem szczęścia poza Nim: „Ciągłe myślimy, że życie to tyle, co użycie. Ciągłe staramy się coś dla siebie zagarnąć, coś osiągnąć. Nie cofamy się przed niesprawiedliwością, przed kłamstwem”¹⁸.

Panujące dziś wśród chrześcijan zamieszanie, niepewność i bezradność są symptomami niestałości i słabości ich wiary chrześcijańskiej lub wskazują na jej utratę. W obecnej rzeczywistości, przesiąkniętej racjonalizmem, relatywizmem i sceptycyzmem, „panują bardzo niesprzyjające warunki do tego, aby w ogóle być pozytywnie nastawionym do wiary w chrześcijańską naukę o zbawieniu”¹⁹.

W życiu i refleksji społeczeństw ponowoczesnych religia została usunięta na margines, przestała też być źródłem podstawowych znaczeń. Jej miejscem jest coraz częściej prywatna sfera danej osoby; jest traktowana subiektywnie, znajduje się poza tradycyjnymi i instytucjonalnymi formami. Ponadto coraz więcej ludzi, zwłaszcza młodych, sięga po egzotyczne i kulturowo obce wyrazy religijności. Nieobce młodemu pokoleniu są również horoskopy, amulety, tarot i seanse spirytystyczne. „Nowożytne pogaństwo”, będące w rzeczywistości ubóstwem i ciasnotą

¹⁴ Franciszek Blachnicki, *Kerygmaticzna odnowa katechezy (zorientowanie w problematyce)*, red. Marek Marczewski, Roman Murawski, Kazimierz Misiąszek (Warszawa: Wydawnictwo Salezjańskie, 2005), 99.

¹⁵ Tamże.

¹⁶ Zob. tamże, s. 95.

¹⁷ Zob. Franciszek Blachnicki, „Rodzina a katechumenat”. *Domowy Kościół. List do wspólnot rodzinnych Ruchu Światło-Życie* 9 (1977): 11.

¹⁸ Tenże, *Szkoła Modlitwy, cz. VIII: Życie moje oddaję* (Krościenko: Światło-Życie, 2000), 22.

¹⁹ Wolfgang Brezinka, „Chrześcijańskie cele współczesnego wychowania”. W: *Wychowanie chrześcijańskie a kultura*, red. Marian Nowak, Tomasz Ożóg (Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL, 2000), 50.

ducha, obiecuje człowiekowi rolę zdobywcy świata i paradoksalnie odbiera mu to, co najwartościowsze – życie wieczne.

Nowy człowiek w ideale wychowawczym Blachnickiego to osoba starająca się żyć w pozytywnej relacji z Bogiem, współpracująca z Nim. Współcześnie coraz częściej występująca deifikacja człowieka jest w rzeczywistości błędem antropologicznym, ponieważ deifikując człowieka, nadajemy mu cechy Boga (wszechmocność, absolutność, nieskończoność). Tymczasem każdy człowiek jest przede wszystkim bytem przygodnym, ograniczonym, kruchym w swym istnieniu i swych możliwościach. Deifikacja jest według Blachnickiego tylko pozorem²⁰. Założyciel Krucjaty Wstrzeмиężliwości – podobnie jak Darowska – akcentował istotę osobistego, relacyjnego kontaktu z Bogiem: „W liturgii chodzi [...] o spotkanie z żywym Bogiem. Wszystko inne jest elementem pomocniczym, pośredniczącym w tym spotkaniu. A Bóg żywy to jest Osoba, żywa Osoba, która myśli, czuje, ma swoją wolę”²¹.

Wartość wiary została zaakcentowana w ideale wychowawczym bł. Marceliny Darowskiej oraz Sługi Bożego ks. Franciszka Blachnickiego. Jakie przesłanie w odniesieniu do tej wartości było dla nich wspólne? Przede wszystkim oboje wskazywali na środowisko rodzinne jako szczególne miejsce przekazu wiary. Darowska postulowała, by w domu rodzinnym dzieci otrzymywały „ducha wiary”, były wychowywane „po Bożemu” i kształtowane „na prawdziwych chrześcijan”²². Ksiądz Blachnicki natomiast pisał:

Zarówno doświadczenie, jak i psychologia religii wykazują, że wiara dziecka, normalnie biorąc, nie może się rozwinąć bez oparcia o wiarę i życie religijne najbliższego, codziennego otoczenia. [...] Dziecko formuje atmosfera, którą ono na co dzień oddycha, potrzebuje ono wokół siebie nie tyle nauczycieli, co świadków, których wewnętrzna postawa, przyjęty system wartości będzie kształtował postawę religijno-moralną dziecka²³.

Wartość patriotyzmu w wychowaniu „nowego człowieka”

Człowiek z natury potrzebuje życia społecznego, jednak owa wspólnota, do której przynależy, nie jest mu tylko dana, lecz stale zadawana. Wymaga się w niej przede wszystkim wzajemnej akceptacji, afirmacji, wzajemnej odpowiedzialności osoby

²⁰ Zob. Marek M. Tytko, „Elementy teorii człowieka w koncepcji wychowawczej ks. Franciszka Karola Blachnickiego, część I”. *Kultura i Wychowanie* 6 (2013): 59.

²¹ Franciszek Blachnicki, *Tajemnica Żywego Kościoła: konferencje rekolekcyjne* (Lublin: Światło-Życie, 1992), 30.

²² Por. Marcelina Darowska, *Cztery pogadanki rekolekcyjne M. M. ze swymi wychowankami* (Jazłowiec: Siostry Niepokalanki, 1904), 38.

²³ Franciszek Blachnicki, *Pisma katechetyczne*, t. 2: *Katechetyka fundamentalna*, red. Marek Marczewski, Roman Murawski, Kazimierz Misiaszek (Warszawa: Wydawnictwo Salezjańskie), 256–257.

za osobę, wspólnego bytowania oraz współdziałania na rzecz określonej wartości²⁴. Ludzie funkcjonujący „poza państwem” są pozbawieni podstawowych wartości, między innymi tożsamości, tradycji, kultury oraz domu rodzinnego. Już Arystoteles zwracał uwagę, że „[c]złowiek jest z natury stworzony do życia w państwie, taki zaś, który z natury, a nie przez przypadek żyje poza państwem, jest albo nędznikiem, albo nadludzką istotą”²⁵.

Z przynależnością do określonego kraju, ziemi, tradycji wiązać się wartość patriotyzmu i postawa patriotyczna. Czym zatem jest patriotyzm, dlaczego interioryzacja tej wartości była mocno akcentowana w koncepcji wychowawczej bł. Marceliny Darowskiej oraz ks. Franciszka Blachnickiego? Jakie wreszcie dokonały się zmiany w afirmowaniu wartości patriotyzmu z konserwatywnej perspektywy wspomnianych wychowawców?

Patriotyzm to „określony stosunek człowieka do własnego kraju i narodu. Stosunek ten bywa najczęściej nazywany miłością lub ukochaniem, zawsze szczególnie głębokim oddaniem wartościom przez kraj ojczysty reprezentowanym”²⁶. Definicja ta obejmuje swoim zakresem miłość i przywiązanie do Ojczyzny, z których wynikają pewne obowiązki obywatelskie oraz określone wartości. Irena Jundziłł podkreśla, że patriotyzm wyraża się między innymi poprzez oddanie narodowi oraz państwu, a także w miłości Ojczyzny i gotowości do jej obrony²⁷. Tomasz z Akwinu natomiast akcentował, że „prawdziwy patriotyzm przejawia się w czci dla obyczajów narodowych, dla tradycji i całej kultury narodu, bez nienawiści lub pogardy dla sąsiednich narodów”²⁸.

Wartość patriotyzmu zajmowała szczególne miejsce zarówno w życiu, jak i koncepcjach wychowawczych bł. Marceliny Darowskiej oraz ks. Franciszka Blachnickiego. Miało to niewątpliwie związek z czasem, w którym przyszli na świat, dorastali i realizowali swe ideały.

Współzałożycielka Zgromadzenia Sióstr Niepokalanek pochodziła z rodziny o tradycjach patriotycznych i już jako dziecko boleśnie odczuwała zniewolenie Polski. W okresie, kiedy Polska była pod zaborami (1772–1918), patriotyzm oznaczał dążenie do odzyskania niepodległości; liczyła się tożsamość narodowa, a miłość Ojczyzny była rozumiana jako więź z rodziną, tradycją, która tworzy wspólnotę narodową. W okresie zniewolenia kraju patriotyzm miał wyjątkowe znaczenie, to wtedy Maria Konopnicka napisała *Rotę*, jedną z najważniejszych

²⁴ Por. Adam Rodziński, *Na orbitach wartości* (Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL, 1998), 408.

²⁵ Arystoteles, *Polityka*, tłum. Ludwik Piotrowicz (Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2004), 5.

²⁶ Antonina Sawicka, *Z problematyki wychowania patriotycznego w przedszkolu* (Warszawa: WSiP, 1988), 14.

²⁷ Zob. Irena Jundziłł, *O wychowaniu patriotycznym dzieci. Kl. 1–4* (Warszawa: Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, 1969), 15.

²⁸ Tomasz z Akwinu, *Suma teologiczna* (Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL, 1981), 141.

pieśni patriotycznych, która ukazuje wiarę w niepodległość i w siłę narodu walczącego z zaborcami²⁹.

W spuściźnie, którą pozostawiła Marcelina Darowska, w wielu miejscach odnajdujemy wezwanie do miłości Ojczyzny i służby jej, a jedyna w swoim rodzaju wspólnota zakonna, której była współtwórczynią, zajmowała się formacją przyszłych „żon, matek i obywaterek Kraju”. Darowska miała świadomość potrzeby przemiany Ojczyzny od korzeni, od podstawowej komórki społecznej, jaką jest rodzina. Darowska była przekonana, że tylko

niewiasta polska wielki mieć może wpływ na społeczeństwo: przez życie swe doskonale chrześcijańskie, [...] przez rozbudzanie zamiłowania we wszystkim, co ojczyste [...]. Przez swój dodatni wpływ na mężów, wyrabianie w nich ducha wiary i poświęcenia, przez wychowanie wiernych synów Ojczyzny, a córek na dzielne niewiasty chrześcijańskie, przez powiększenie rodzin sprawiedliwych w kraju³⁰.

Apelowała do kobiet, by wzbudzały ducha wiary i poświęcenia w swoich mężach i synach, by wychowywały swych synów na wiernych i oddanych Ojczyźnie, bo dzięki temu wzmocnią wiarę w przyszłość narodową oraz wskrzeszą Ojczyznę³¹.

Mając na uwadze dobro Ojczyzny, dbała o zachowanie tożsamości narodowej Polaków żyjących w zniewolonym kraju, nawoływała do ochrony wiary, języka, tradycji i historii. Zaniedbywanie ich „wyniszcza kraj – jest ciśnięciem kamienia na to, co rodzone, co nam najświętsze: dobijaniem Matki, bo Ojczyzna jest Matką”³². Podkreślała, że podejście sentymentalne, ograniczające się do uczuć, nie jest wystarczające. Zależało jej na podjęciu konkretnych wysiłków, które potwierdzałyby miłość do Ojczyzny. Nie chodziło bynajmniej o nadludzkie czyny, ale o codzienne, konkretne wyzwania, by „ukracać skłonności do zbytku, przykuwać nas do skiby ojczystej, do pola obowiązków, niedopuszczenia bez istotnej potrzeby wałęsania się po zagranicy itd.”³³

Pokolenie doświadczone rozbiorem ziem polskich charakteryzowało się męstwem i zapałem do walk o niepodległość kraju – taką postawę prezentowała również bł. Marcelina Darowska. Ojczyzna była dla niej cennym darem pochodzącym od Boga i ten dar wszelkimi siłami starała się pielęgnować:

Kraj, narodowość – to dzieło myśli Bożej – w ręce dzieci Jego złożone [...]. Zawdzięczajmy Panu za dar, jakim jest Ojczyzna – myśl Jego w niej ziszczająca, zawdzięczajmy, Ojczyznę naszą

²⁹ Jan T. Mróz, „Jakim jestem dla Ciebie, Ojczyzno? Poznam Cię po Twoich myślach, słowach, uczynkach i zaniedbaniach”. W: *Ojczyzna jako kategoria współczesnej pedagogiki*, red. Waldemar Furmanek (Rzeszów: Wydawnictwo Oświatowe Fosze, 2010), 114.

³⁰ Darowska, *Cztery*, 38, 40.

³¹ Zob. tamże.

³² Tamże, 150–151.

³³ Gertruda Skórzewska, *Pedagogika. Dzieło autoryzowane przez M. Darowską* (Jazłowiec: Siostry Niepokalanki, 1911), 84–85.

oczyszczając ze wszystkich skaz, zdobiąc cnotami. I z niej kiedyś przyjdzie zdać sprawę przed Bogiem³⁴.

Ksiądz Franciszek Blachnicki urodził się już wolnej Polsce – w 1921 roku. Jednak w rzeczywistości w tym okresie wciąż toczyła się polityczna, gospodarcza, a niekiedy także zbrojna walka o wyznaczenie korzystnych dla Polski i zgodnych z podziałem etnicznym granic. Górny Śląsk od 600 lat pozostawał poza granicami Rzeczypospolitej. Blachnicki od wczesnej młodości był bardzo zaangażowany w harcerstwo, w którym dominującym kierunkiem wychowawczym była formacja patriotyczna, myślenie kategoriami państwa i przygotowanie do jego obrony³⁵.

W okresie II wojny światowej, kiedy państwo polskie znalazło się pod okupacją niemiecką i sowiecką, działało Polskie Państwo Podziemne. Wówczas patriotyzm istniał przede wszystkim w świadomości Polaków, którzy działali na rzecz Ojczyzny w konspiracji. Polskie Państwo Podziemne odegrało znaczącą rolę w walce o niepodległą Polskę, zapewniało ciągłość życia narodowego. Franciszek Blachnicki w wieku 17 lat zgłosił się do służby wojskowej. Brał udział w kampanii wrześniowej 1939 roku. Przeżył aresztowania, obóz koncentracyjny, dostał też wyrok śmierci, który finalnie oddalono. Okres II wojny światowej był czasem poświęceń i czynów bohaterskich w okupowanym kraju, a dla młodych ludzi stał się egzaminem z dojrzałości i miłości do Ojczyzny. Patriotyzm Polskiego Państwa Podziemnego zaowocował w późniejszym czasie, ponieważ istnienie podziemnych organizacji pozytywnie wpłynęło na poziom moralności i świadomości Polaków.

Blachnicki żył w trudnych czasach dla Polski (bezprawie, mordowanie niewinnych, kłamstwo, nienawiść, propaganda), ale zawsze miał na uwadze jej dobro, czym potwierdzał swój patriotyzm. Wielokrotnie wzywał do modlitwy za Ojczyznę: „Prośmy o pełne wyzwolenie, o prawdziwą wolność Ojczyzny”³⁶. Patriotyzm i walka o wolność kraju w rozumieniu Blachnickiego oparte były na wierze, miłości i prawdzie. Była to droga pokojowa, bez przemocy i przelewu krwi. Apelował o nową rewolucję „bez wojny”, „bez zagrożenia pokoju”, „wyrzekającej się przemocy i nienawiści”³⁷.

Podczas pobytu w Carlsbergu czynnie angażował się w działalność patriotyczną. Powołał do życia Chrześcijańską Służbę Wyzwolenia Narodów (ChSWN), której celem było nauczanie odpowiedzialności społecznej w duchu chrześcijańskim oraz walka w obronie praw człowieka³⁸. Ponadto ChSWN

³⁴ Marcelina Darowska, *O duchu Zgromadzenia i jego Konstytucji* (AZNP sygn. A.I.92).

³⁵ Zob. Anna Kołodziej, „Powstanie i rozwój harcerstwa w Polsce”. *Przegląd Naukowo-Metodyczny. Edukacja dla Bezpieczeństwa* 3 (2010): 11.

³⁶ Franciszek Blachnicki, *Charyzmat i wierność. Do Ruchu Światło-Życie z obczyzny 1981–1984* (Kraków: Światło-Życie, 2012), 12.

³⁷ Tenże, *Prawda – Krzyż – Wyzwolenie. Ku polskiej teologii wyzwolenia* (Carlsberg: Maximilianum, 1985), 222.

³⁸ Zob. Tomasz P. Terlikowski, *Franciszek Blachnicki. Ksiądz, który zmienił Polskę* (Kraków: Wydawnictwo WAM, 2021) 490.

wydawała czasopismo „Prawda – Krzyż – Wyzwolenie”, organizowała sympozja, w ramach których przedstawiano dążenia wolnościowe, postulowano prawo do samostanowienia, niezależności politycznej czy praw osobistych człowieka³⁹.

Ksiądz Blachnicki podkreślał, że wolność narodu ma ścisły związek z wolnością człowieka. Chodziło przede wszystkim o wolność wewnętrzną – od nałogów, od wynaturzeń seksu, od zabijania poczętych dzieci. Owa działalność na rzecz wyzwolenia człowieka powinna zaś być zespolona z ewangelizacją. „Nie można więc oddzielić akcji na rzecz wyzwolenia człowieka, od ewangelizacji. [...] Te dwie rzeczy muszą iść równolegle, bo jedynie Ewangelia Jezusa Chrystusa przynosi wyzwolenie człowieka i przynosi moc do stworzenia nowego człowieka”⁴⁰. Tylko w Chrystusie człowiek staje się nowym człowiekiem.

Współcześnie wartość ziemi ojczystej coraz częściej traci na znaczeniu. Dla naszych przodków ziemia, ojcowizna była pewną wartością, niejednokrotnie wszystkim, co posiadali. W dobie przemian gospodarczo-społecznych zmienił się stosunek do ziemi, więc „tym bardziej naglące staje się zadanie wychowania do trwania na ziemi i trwania przy ziemi, przez szacunek, opiekę, dbałość o jej czystość i rozkwit, o jej piękno”⁴¹. Dom rodzinny oraz środowisko szkolne powinny być miejscem przekazywania wartości patriotycznych. Szczególną lekcją jest niewątpliwie sięgnięcie do biografii osób, które swoim życiem potwierdziły afirmację wartości patriotyzmu. Świadoma postawa patriotyczna i obywatelska w wyjątkowy sposób motywuje bowiem młodych ludzi do odpowiedzialnego uczestnictwa w życiu społecznym i publicznym⁴².

Aktualność koncepcji wychowawczej bł. Marceliny Darowskiej i ks. Franciszka Blachnickiego

Kim był nowy człowiek w koncepcji Franciszka Blachnickiego i Marceliny Darowskiej, jak był rozumiany, jakie cechy posiadał? Jak te ideały zmieniały się na przestrzeni lat i które postulaty są wciąż aktualne?

W programie Darowskiej mocno podkreślana była zasada św. Pawła o „zwlekanii starego człowieka” (Kol 3,9), o zwalczaniu egoizmu, miłości własnej (Mk 8,34).

³⁹ Zob. Robert Derewenda, „Działalność społeczna ks. Franciszka Blachnickiego”. *Roczniki Humanistyczne* 63 (2) (2015): 231.

⁴⁰ Blachnicki, *Prawda*, 68–69.

⁴¹ Józef Wilk, *Pedagogika rodziny. Zagadnienia wybrane* (Lublin: Instytut Pedagogiki Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego – Kraków: Wydawnictwo Poligrafia Salezjańska 2002), 197.

⁴² Zob. Teresa Maresz, „Edukacja historyczna we współczesnej szkole polskiej a kształtowanie tożsamości narodowej i regionalnej”. W: *Kreowanie tożsamości szkoły*, t. 2: *Konteksty historyczne, społeczno-kulturowe, edukacyjne*, red. Krystyna Chałas, Beata Komorowska (Lublin: Wydawnictwo KUL, 2009), 101.

Nowy człowiek to osoba świadoma „Bożej podmiotowości”⁴³, pełna „ducha wiary i poświęcenia”⁴⁴, umiejąca się oprzeć „prądowi zepsucia”⁴⁵, pracować nad sobą, podejmująca „codzienny rzetelny wysiłek w zmaganiu się z własnym ja”, zdolna do „wyrzeczeń i mozolnego uczenia się postawy służby”⁴⁶.

Koncepcja wychowawcza współzałożycielki Zgromadzenia Sióstr Niepokalank koncentrowała się szczególnie na wychowaniu dziewcząt. Miała świadomość, że „niewiasta polska wielki mieć może wpływ na społeczeństwo: przez życie swe doskonale chrześcijańskie, przez swoją godność i szlachetność; przez swoją delikatność i czystość; przez rozbudzanie zamiłowania we wszystkim, co ojczyście”⁴⁷.

Doniosłość idei Darowskiej – mimo upływu ponad 100 lat od jej śmierci – wciąż wybrzmiewa. Zawarte w pismach Błogosławionej przestrogi, bój o rodzinę, o wierność najwyższym wartościom dowodzą, że to przesłanie stale uderza ponadczasowością, uniwersalnością, aktualnością, nowoczesnością. Powinno stać się drogowskazem w dobie przeobrażania kształtu współczesnej edukacji.

W *Czterech pogadankach rekolekcyjnych* niemal proroczo wybrzmiewają słowa współzałożycielki Niepokalank: „Jeżeli powiększacie liczbę rodzin sprawiedliwych, chrześcijańskich, nowa siła powstanie dla Kraju. Teraźniejsze skarłowacenie świata z tego jest, że upadła rodzina [...]”⁴⁸. W innym zaś miejscu pisze:

Złe prądy górą, materializm zalewa wszystkie stosunki, zatłumia nawet uczucia przyrodzone. Pęd do analizowania wszystkiego wprowadza umysły w labirynt, samowola człowieka zrzuca wszelką władzę – jak nie umie uszanować wolności w drugich i buntuje się i jarzmi. Gasi światło Chrystusowe i tonie w ciemności. Noc czarna na świecie⁴⁹.

Rozumienie „nowego człowieka” u ks. Blachnickiego jest integralnie związane z prawdą o dziecięctwie Bożym. Idea ta akcentuje pilną potrzebę wychowania chrześcijan – dzieci Bożych, rozwijających „doskonałości Boże”, respektujących swoją godność poprzez unikanie grzechu, świadomych „Bożego rodowodu i nadprzyrodzonego podobieństwa Bożego”⁵⁰.

Franciszek Blachnicki w swojej koncepcji w sposób bardzo bogaty rozwinął ideę wychowania nowego człowieka. Podkreślał, że jest nim ten, kto „posiada siebie w dawaniu siebie”⁵¹, a zatem jest to istota wolna. Ponadto swoje życie podporząd-

⁴³ Ewa Jabłońska-Deptuła, *Zakorzenia nadziei. Marcelina Darowska o rodzinie i dla rodziny* (Lublin: Oficyna Wydawnicza El-Press, 1996), 13.

⁴⁴ Darowska, *Cztery*, za: Jabłońska-Deptuła, *Zakorzenia*, 6.

⁴⁵ Jabłońska-Deptuła, *Zakorzenia*, 20.

⁴⁶ Tamże, 32.

⁴⁷ Darowska, *Cztery*, 40.

⁴⁸ Tamże, 35.

⁴⁹ Tamże, 39.

⁵⁰ Blachnicki, *Pisma katechetyczne*, 194.

⁵¹ Tenże, *Charyzmat „Światło-Życie”. Teksty podstawowe* (Kraków: Światło-Życie, 1996), 71.

kuje Bogu, czyni z siebie bezinteresowny dar, to znaczy dzieli się swoim czasem, swoimi zdolnościami z innymi ludźmi. Wychowanie nowego człowieka polega zaś na rozwijaniu i doskonaleniu bezinteresownej miłości – *agape*. W życiu nowego człowieka zachodzi wreszcie jedność pomiędzy prawdami uznawanymi za słuszne a tymi, według których postępuje⁵².

Błachnicki ukazywał ideał nowego człowieka zawsze w odniesieniu do Boga. Kwestionował zdolność do samodzielnego (bez Bożej pomocy) wypracowania obiektywnej hierarchii wartości. Człowiek bowiem w swoim subiektywizmie moralnym jest niejako aksjologicznie zaślepiony, nieudolny: „My zawsze jesteśmy ślepi, nasze plany są ciasne, ponieważ nie wiemy, co jest dla nas dobre i co jest lepsze. Umiejmy zawierzyć Bogu i Jemu zostawić troskę o drogę naszego życia. Bądźmy też zawsze gotowi przyjąć Jego [Boga] światło, Jego [Boga] wolę i jej [woli Boga] się podporządkować”⁵³.

Podobnie jak bł. Marcelina Darowska przestrzegła przed niebezpieczeństwem materializmu, przedkładaniem wartości niższych (materialnych) nad wartości wyższe (duchowe):

W różny sposób staramy się zdobyć to, co według nas, może nam dać szczęście. Tak postępujemy, jakby naszym bogiem były dobra materialne. Pieniądz staje się najwyższą wartością. [...] Na tym polega nasze zaślepienie, że przybraliśmy taki sposób życia, który nie odpowiada myśli Bożej, który opiera się na wielkim złudzeniu i nieporozumieniu⁵⁴.

Założyciel oazy wielokrotnie uświadamiał stałą walkę wewnętrzną w człowieku dotyczącą wyboru pomiędzy wartościami oraz antywartościami, czyli między światłem a ciemnością, między wartościami absolutnymi a wartościami relatywnymi w hierarchii aksjologicznej, między życiem według ducha a życiem według ciała⁵⁵.

Współcześnie dostrzegaliśmy na coraz większą skalę pluralizm wartości przyczynia się do takich zjawisk, jak relatywizm czy nihilizm moralny. Załamuje się przy tym cały system wychowania dzieci i młodzieży. Ksiądz Błachnicki już przed laty przestrzegał przed upadkiem rodzimych wartości, mówiąc: „wiele narodów zniknęło w historii na skutek własnej dekadencji”⁵⁶. Na skutek błędnych doktryn pojawia się współczesny problem zniewolenia człowieka – ludzie zostali uwikłani w niewolę błędnych światopoglądów. Coraz częściej jesteśmy świadkami dyskusji dotyczących wartości i jakości życia ludzkiego czy szeroko rozumianego prawa do

⁵² Zob. Ireneusz Werbiński, „Wychowanie dojrzałego chrześcijanina jako nowego człowieka w Chrystusie według ks. Franciszka Błachnickiego”. *Teologia i Człowiek* 55 (3) (2021): 123.

⁵³ Franciszek Błachnicki, *Szkoła Modlitwy, cz. IV: Namiot spotkania* (Krościenko: Światło-Życie, 2000), 22.

⁵⁴ Tenże, *Szkoła Modlitwy, cz. VIII*, 22.

⁵⁵ Tenże, *Szkoła Modlitwy, cz. V: Jeśli się nie odmienicie* (Krościenko: Światło-Życie, 2000), 43.

⁵⁶ Tenże, *Prawda*, 303.

szczęścia. Takie relatywne podejście domaga się od chrześcijan dawania świadectwa prawdzie⁵⁷.

Podjmując refleksję nad procesem zmian z konserwatywnej perspektywy wychowania Darowskiej i Blachnickiego, szczególną uwagę należy zwrócić na problem dewaluacji wartości rodziny, tak dobitnie akcentowanej w obydwu koncepcjach. Współzałożycielka Niepokalanek podkreślała: „Kolebką społeczeństwa – rodzina. Podnieśmy rodzinę wychowaniem dzieci, przygotowaniem Ojczyźnie naszej chrześcijańskich żon i matek. Święte same, z łaską Bożą uświęćmy kobietę, a ziścimy myśl Bożą”⁵⁸. Blachnicki również mocno akcentował wartość środowiska rodzinnego. Wskazywał, że rodziny nie można niczym zastąpić, od niej też zależy przyszłość Kościoła.

Dzisiejsze spojrzenie (często pełne zniechęcenia czy pogardy) na podstawowe wartości uświadamia, jak ponadczasowe są prawdy zawarte w ideałach wychowawczych tych dwojga przedstawicieli myśli konserwatywnej. Akcentowanie człowieka jako istoty obdarzonej godnością z poszanowaniem cech ją konstytuujących, takich jak wolność czy prawda, uświadamiają rangę wartości, które nie mogą być zdegradowane do poziomu tych przemijających, wtórnych i relatywnych. Blachnicki zauważał: „Źródłem wszelkiego nieszczęścia, zarówno jednostki, jak i społeczeństwa, jest życie bez prawdy, życie poddane pewnym instynktom, pożądaniom, które nie są poddane jakiejś obiektywnej prawdzie”⁵⁹. I dalej, kontynuując tę myśl: „Niektórzy głoszą nawet, że życie polega na niepoddawaniu się żadnym regułom, żadnemu skrępowaniu, lecz na podążaniu spontanicznie za tym, co odczuwa się w sobie jako instynkt życia, jako pragnienie”⁶⁰. Czy w tych słowach nie wybrzmiewa współczesny permissywizm, w którym akcentuje się wolność ludzką jako wolność „od” (wolność negatywną), natomiast pomniejsza lub odrzuca wolność „do” (wolność pozytywną), nie uznając konieczności jej ukierunkowania na prawdę i dobro?

Człowiek posiada wiele dróg wyboru, ogrom szans i możliwości, a te z kolei mogą rodzić chaos. W tym bałaganie powstaje żądza władania innymi, podporządkowywania ich własnej woli. Ochrona wewnętrznej wolności wymaga od człowieka szukania prawdy o sobie i o swoim postępowaniu, szczególnie wtedy, gdy ta prawda jest trudna, bolesna i stawia wymagania. „Prawda nigdy nie jest utopijna, nigdy nie jest nierealna. Prawdę trzeba zawsze głosić, nie pytając się, czy to jest w tej

⁵⁷ Zob. Piotr Mazurkiewicz, Ks. Franciszek Blachnicki: *Od wolności wewnętrznej do wolności zewnętrznej*. https://www.researchgate.net/publication/352901686_Ks_Franciszek_Blachnicki_Od_wolnosci_wewnetrznej_do_wolnosci_zewnetrznej [dostęp: 5.01.2023].

⁵⁸ Marcelina Darowska, *Rekolekcje przed kapitułą 1909* (AZNP sygn. P.20a.1.IV.4).

⁵⁹ Franciszek Blachnicki, *Oaza rekolekcyjna Diakonii Ruchu Światło-Życie. Podręcznik* (Kraków: Światło-Życie, 1995), 31.

⁶⁰ Tamże.

chwili realne⁶¹. Darowska przestrzegała: „Nieprawda poniża człowieka, odbiera mu szacunek, ufność⁶²”.

Konkluzja

Wychowanie nowego człowieka to w koncepcji bł. Marceliny Darowskiej i ks. Franciszka Blachnickiego wyzwanie stojące przed wszystkimi, którzy mają na celu przygotowanie młodego pokolenia do życia. Współzałożycielka Zgromadzenia Niepokalanek napisała w swoim *Testamencie* słowa: „Wychowanie stwarza człowieka moralnie⁶³. Wszelkie wysiłki przez nią podejmowane prowadziły do interioryzacji fundamentalnych wartości, wśród których szczególną rolę przypisywała wierze, rodzinie, patriotyzmowi, wolności i prawdzie. Ksiądz Franciszek Blachnicki podobnie swój ideał wychowawczy opierał na filarach konserwatywnego spojrzenia: religii, tradycji, rodzinie, wolności. Apelował, by w obliczu

wielkiego kryzysu, wielkiego impasu, w jakim się znalazł cały nasz naród, w tej sytuacji, która wyraża się w powszechnym narzekaniu, w ogólnym zamieszaniu, załamaniu się wszystkiego, my musimy być tymi, którzy ukazują drogę ku światłu, drogę wyzwolenia, właśnie w tych warunkach możemy ludziom naocznie wykazać, że jedynym wyzwoleniem człowieka jest Chrystusa i Jego Ewangelia⁶⁴.

Dziś, kiedy zachęca się do życia wolnością, a raczej karykaturą wolności, oderwanej od wartości i odpowiedzialności, kiedy lansowana jest swawola, preferuje się hasła hedonizmu i użycia za wszelką cenę, bez podejmowania odpowiedzialności za skutki takich działań, kiedy człowiek traci aksjologiczną orientację i nie wie, jak żyć, w sposób szczególny powinniśmy wydobywać ze skarbca Kościoła ideały wychowawcze Darowskiej i Blachnickiego, których pragnieniem było zapoczątkowanie przemiany świata przez odrodzenie rodziny i Ojczyzny, a tym samym ukształtowanie nowego człowieka, afirmującego godność, wolność, prawdę.

S t r e s z c z e n i e: Konserwatyzm ściśle wiąże się z przywiązaniem do tradycji, obowiązujących od dawna norm oraz wartości. Z drugiej zaś strony jest to postawa wyrażająca niechęć do tego, co nieznanne, obce, nowatorskie. Niniejszy artykuł ma na celu skierowanie uwagi na wartości obecne w ideale wychowawczym bł. Marceliny Darowskiej i ks. Franciszka Blachnickiego, ze szczególnym uwzględnieniem wiary i patriotyzmu. Nie chodzi tu bynajmniej o całościowe opracowanie zagadnienia, lecz o zasygnalizowanie aksjologicznej problematyki badawczej w odniesieniu do koncepcji wskazanych autorów. Ponadto z dzisiejszej perspektywy zostanie

⁶¹ Franciszek Blachnicki, *Godziny Taboru* (Carlsberg – Lublin: Światło-Życie, 1989), 174.

⁶² Marcelina Darowska, *List do s. Wandy Wybranowskiej z 25 II 1888* (AZNP sygn. P. 45.9.III 110).

⁶³ *Taż, Testament.*

⁶⁴ Blachnicki, *Prawda*, 74.

ukazany proces zmian w odniesieniu do tych niewątpliwie konserwatywnych koncepcji wychowania nowego człowieka. Zwieńczeniem artykułu jest próba odpowiedzi na pytanie o aktualność omawianych koncepcji wychowawczych, szasną na ich kontynuację w obliczu współczesnego pluralizmu i chaosu na gruncie aksjologicznym.

Słowa kluczowe: wartości, patriotyzm, wiara, konserwatyzm, nowy człowiek

Bibliografia

- Arystoteles, *Polityka*, tłum. Ludwik Piotrowicz. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2004.
- Blachnicki, Franciszek. *Charyzmat i wierność. Do Ruchu Światło-Życie z obczyzny 1981–1984*. Kraków: Światło-Życie, 2012.
- Blachnicki, Franciszek. *Charyzmat „Światło-Życie”. Teksty podstawowe*. Lublin: b.w., 1996.
- Blachnicki, Franciszek. „Ewangelizacja i katechumenat w rodzinie. W rodzinnym katechumenacie”. *Domowy Kościół. List do wspólnot rodzinnych* 9 (1977): 31–43.
- Blachnicki, Franciszek. *Godziny Taboru*. Carlsberg – Lublin: Światło-Życie, 1989.
- Blachnicki, Franciszek. *Kerygmatyczna odnowa katechezy (zorientowanie w problematyce)*, red. Marek Marczewski, Roman Murawski, Kazimierz Misiaszek. Warszawa: Wydawnictwo Salezjańskie, 2005.
- Blachnicki, Franciszek. *Oaza rekolekcyjna Diakonii Ruchu Światło-Życie. Podręcznik*. Kraków: Światło-Życie, 1995.
- Blachnicki, Franciszek. *Pisma katechetyczne, t. 2: Katechetyka fundamentalna*, red. Marek Marczewski, Roman Murawski, Kazimierz Misiaszek. Warszawa: Wydawnictwo Salezjańskie, 2006.
- Blachnicki, Franciszek. *Prawda – Krzyż – Wyzwolenie. Ku polskiej teologii wyzwolenia*. Carlsberg: Maximilianum, 1985.
- Blachnicki, Franciszek. *Szkoła Modlitwy, cz. IV: Namiot spotkania*. Krościenko: Światło-Życie, 2000.
- Blachnicki, Franciszek. *Szkoła Modlitwy, cz. V: Jeśli się nie odmienicie*. Krościenko: Światło-Życie, 2000.
- Blachnicki, Franciszek. *Szkoła Modlitwy, cz. VIII: Życie moje oddaję*. Krościenko: Światło-Życie, 2000.
- Blachnicki, Franciszek. *Tajemnica Żywego Kościoła: konferencje rekolekcyjne*. Lublin: Światło-Życie, 1992.
- Brezinka, Wolfgang. „Chrześcijańskie cele współczesnego wychowania”. W: *Wychowanie chrześcijańskie a kultura*, red. Marian Nowak, Tomasz Ożóg, 49–62. Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL, 2000.
- Cichoń, Władysław. *Wartości, człowiek, wychowanie. Zarys problematyki aksjologiczno-wychowawczej*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1996.
- Darowska, Marcelina. *Cztery pogadanki rekolekcyjne M. M. ze swemi wychowanekami*. Jazłowiec: Siostry Niepokalanki, 1904.
- Darowska, Marcelina. *List do s. Wandy Wybranowskiej z 25 II 1888* (AZNP sygn. P. 45.9.III 110).
- Darowska, Marcelina. *O duchu Zgromadzenia i jego Konstytucji* (AZNP sygn. A.I.92).
- Darowska, Marcelina. *Rekolekcje dla panienek wychodzących z zakładu, czerwiec 1875* (AZNP bez sygn.).
- Darowska, Marcelina. *Rekolekcje o różnych drogach 1881* (AZNP bez sygn.).
- Darowska, Marcelina. *Rekolekcje przed kapitułą 1909* (AZNP sygn. P.20a.1.IV.4).
- Darowska, Marcelina. *Testament dla Zgromadzenia* (AZNP sygn. P. 20.4.I.1).
- Derewenda, Robert. „Działalność społeczna ks. Franciszka Blachnickiego”. *Roczniki Humanistyczne* 63 (2) (2015): 219–235.
- Jabłońska-Deptuła, Ewa. *Marcelina Darowska – niepokalanka. 1827–1911*. Lublin: Oficyna Wydawnicza El-Press, 1996.

- Jabłońska-Deptuła, Ewa. *Zakorzenia nadzieję. Marcelina Darowska o rodzinie i dla rodziny*. Lublin: Oficyna Wydawnicza El-Press, 1996.
- Jarząbek, Anna. *Życie, myśl i dzieło Matki Marceliny Darowskiej: współzałożycielki Zgromadzenia Sióstr Niepokalanek*. Warszawa: Wydawnictwo Archidiecezji Warszawskiej, 1990.
- Jundziłł, Irena. *O wychowaniu patriotycznym dzieci. Kl. 1–4*. Warszawa: Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, 1969.
- Kołodziej, Anna. „Powstanie i rozwój harcerstwa w Polsce”. *Przegląd Naukowo-Metodyczny. Edukacja dla Bezpieczeństwa* 3 (2010): 9–18.
- Konstytucja dogmatyczna o Objawieniu Bożym „Dei verbum”* – Portal Tezeusz – Chrześcijananie w świecie.
- Kowalczyk, Stanisław. *Człowiek w poszukiwaniu wartości. Elementy aksjologii personalistycznej*. Lublin: Wydawnictwo KUL, 2007.
- Maresz, Teresa. „Edukacja historyczna we współczesnej szkole polskiej a kształtowanie tożsamości narodowej i regionalnej”. W: *Kreowanie tożsamości szkoły, t. 2: Konteksty historyczne, społeczno-kulturowe, edukacyjne*, red. Krystyna Chałas, Beata Komorowska, 99–105. Lublin: Wydawnictwo KUL, 2009.
- Mazurkiewicz, Piotr. *Ks. Franciszek Blachnicki: Od wolności wewnętrznej do wolności zewnętrznej*. W: https://www.researchgate.net/publication/352901686_Ks_Franciszek_Blachnicki_Od_wolnosc_i_wewnetrznej_do_wolnosc_i_zewnetrznej [dostęp: 5.01.2023].
- Mróz, Jan T. „Jakim jestem dla Ciebie, Ojczyzno? Poznam Cię po Twoich myślach, słowach, uczynkach i zaniedbaniach”. W: *Ojczyzna jako kategoria współczesnej pedagogiki*, red. Waldemar Furmanek, 109–119. Rzeszów: Wydawnictwo Oświatowe Fosze, 2010.
- Piwowarski, Władysław. „Wartości podstawowe”. W: *Słownik katolickiej nauki społecznej*, red. Władysław Piwowarski, 188–189. Warszawa: Instytut Wydawniczy Pax – Wydawnictwo Misjonarzy Klaretynów „Palabra”, 1993.
- Rodziński, Adam. *Na orbitach wartości*. Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL, 1998.
- Sawicka, Antonia. *Z problematyki wychowania patriotycznego w przedszkolu*. Warszawa: WSiP, 1988.
- Skórzewska, Gertruda. *Pedagogika. Dzieło autoryzowane przez M. Darowską*. Jazłowiec: Siostry Niepokalanek, 1911.
- Terlikowski, Tomasz P. *Franciszek Blachnicki. Ksiądz, który zmienił Polskę*. Kraków: Wydawnictwo WAM, 2021.
- Tomasz z Akwinu. *Rzeczy Boże*. London: Veritas, 1981.
- Tytko, Marek M. „Elementy teorii człowieka w koncepcji wychowawczej ks. Franciszka Karola Blachnickiego, część I”. *Kultura i Wychowanie* 6 (2013): 49–62.
- Werbiński, Ireneusz. „Wychowanie dojrzałego chrześcijanina jako nowego człowieka w Chrystusie według ks. Franciszka Blachnickiego”. *Teologia i Człowiek* 55 (3) (2021): 115–128. <https://doi.org/10.12775/TiCz.2021.021>.
- Wilk, Józef. *Pedagogika rodziny. Zagadnienia wybrane*. Lublin: Instytut Pedagogiki Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego – Kraków: Wydawnictwo Poligrafia Salezjańska, 2002.
- Życiorys ks. Franciszka Blachnickiego*, <https://lublin.oaza.pl/zalozyciel/zyciorys-ks-franciszka-blachnickiego> [dostęp: 26.09.2022].